

„Őrizzük, tartsuk fenn emlékeinket,
gyűjtsük össze töredékeinket,
nehogy elveszenek végleg,
s ezáltal is üresebb legyen a múlt,
szegényebb a jelen és kétesebb a jövő.”

Cato

Válogatás a „Fehérpartok” alján címmel készülő
helytörténeti kiadványból. (szerkeszti: Heinrich Pál)

Aliga

Budapestről utazva a Balaton mellett legelőször Aligát érjük. Ha ismerünk Balaton-főt, akkor azt is mondhatjuk, hogy a fürdőtelep a Balaton vállán fekszik.

Aliga környéke rendkívül festői, érdekes természeti szépség.

A fürdőtelep az állomástól mélyen fekszik lenn a Balaton mellett. Lejtős utunk vadregényes, magas agyagpartok között vezet, melyekben évezredes, hatalmas idomú szakadékok vannak. Egykor valami nagy folyam haragos árja szaggathatta össze a fehérló partokat. A balatonnak fürdésre kijelölt partja fölött 50-60 méter magas agyagfalak merednek. Óriási tömegük igazán impozáns. Itt - ott ijesztőleg hajlanak alá.

A közeli Balatonfő-Kajár, Lepsény, Mező-Szentgyörgy, Bozsok, Enying, Lajos-Komárom, Dégh és Szilas-Balhás tekintélyes közönsége ide szokott jönni fürdeni. Vasár- és ünnepnapokon a kocsik táborra a százat is meghaladja. Úri fogatok, négyes hintók, parasztszekerek sűrőnek-forognak egész nap. Ezelőtt két évvel nem volt a parton épület, csupán nádból összetákolt 1-2 rozzant fürdőbódé. A férfiak és nők bizalmasan egymás mellett, a szabadban fürödnek. Fürdés után hatalmas étvágy kerekedik. Nem egy betegtől hallottam már, hogy Karlsbad sétája, melegvize nem használt a gyomrának, de a Balatonban való rendszeres fürdés hatalmas étvággal ajándékozta meg. Elképzelhetjük most már, hogy az az egészséges ember, akit 1-2 óráig rázott a parasztkocsi, 1 óráig fürdött és úszott s ezután előtte ismét 1-2 óráig tartó út állt, nem jött el lágy kenyér, fehér cipó, tepertős pogácsa, füstölt szalonna s holmi sült csirkecomb nélkül.

Étterem, csárda hiányában leheveredtek a gyöpre, a fehér abroszra kirakták a kívánatos elemózsiát, s csak amúgy a kézből jóízűen, mohó étvággal ették az izletes falatokat. A kocsikasból előkerültek a hasas csutorák, a zöld pintesek s vissza sem kerültek addig, míg csak egy korty is volt bennök.

Aligánál az elmúlt időkben mégis csak több volt a semminél. Az időszaki fürdőző közönség gyermekeire, no meg a 2-3 fürdő-bódéra föl kellett ügyelni. Ez a hivatás Simon halászra nehezedett. Ezzel a kis szolgálattal csak nem lett volna arányban valami rendes ház építési költsége. A halász java férfi korában a meredek agyagpartba 5 méter hosszú és 3 méter széles üreget vájt. Kis ajtó, kis ablak volt rajta. Benn főztek. Még egy nyílást kellett tehát vágni a füstvezető

csőnek. A halász 85 éves koráig lakott ebben a lyukban. Ide hozta a feleségét, nemrég itt adta férjhez a lányát. Egészséges volt teljes életében. Ehhez a szobához a tihanyi „Barát-lakások” valóságos fejedelmi paloták. Aki itt jár, nézze meg ezt a már elhagyott barlangot. Elmélkedhetik azon, hogy a megelégedett ember mily kevéssel beéri. Aki pedig kételkedik, hogy a tihanyi barlangok lakások voltak, láthatja, hogy vannak emberek, akiknek még napjainkban is egyszerűbb szükségleteik vannak, mint a hajdani remetéknek.

A parttulajdonos látta azt a nagy forgalmat, mely a hódító Balaton és szépséges partjain mindinkább nagyobb arányokat ölt, tudta, hogy a balatoni fürdő jótékony hatását mind szélesebb körben megismerik, jól sejtette, hogy az élénkség évről-évre fokozódik. Az idén tehát csinos vendéglőt, a homokbársonyos talajra díszes fürdőházat építtetett, hogy a nagyobb igényű ember is elkocsikázhassék Aligára s itt kényelemben megfürödhessék.

A telep csak két épületből áll. Most terveznek egy nagyobb szállodát is, mert szálló-szoba még egy sincs.

A szirtekben pompás vízi forrás fakad, melyet gépezet vezet a telepre. E környéken több forrás is van, melyek a Balaton kebelére sietnek.

E telepben látom visszatükröződve a legnagyobb balatoni fürdők történetét. Másfél századdal ezelőtt a partokon óriási nádtenger volt. Alig fürdött valaki a Balatonban. Talán csak a gyermekek. A gazdag urak külföldre mentek. A tehetősebb ember inkább otthon fürdött, mintsem a nád között hatoljon be s megértse magát. A magyar paraszt szinte fél a víztől. A legtöbbje kamasz korában fürdött utolján. Ő szerinte a víz a békának való, meg a keszegnek. A jobbára nádtalan somgyi oldalon parasztfalvak voltak. Intelligens ember kevés lakott ott. Nem csoda tehát, ha a mi szép tavunk fejlődésben soká késett, ha mint eddig Aligánál, úgy az egész part mentén telepek, vendéglők, fürdőházak nem törték meg az egyhangúságot.

Végre is belátták, hogy a Balaton vizének hatása kincseket ér, mert az egészséget tartja épen és ha ez elveszett, meghozza. Balaton-Füreden a posványt föltöltötték, vendéglőt építettek. Füred fejlődési csiráját úgy képelem, mint a milyennek most Aligát látom.

E bájos telep is majd rohamosan halad. Nagy jövő elé nézhet. Hogyne, hisz a balatoni fürdők között legközelebb: 80 kilométernyire van a fővároshoz. Ha reggel innen elindulunk 1-2 óra alatt Aligánál megláthatjuk a Balatont. Aki még nem látta e tavat, ha fölmege a 60 méter magas partra s letekint az óriás víztükrökre, amely a meszsze távolban az éggel ölelkezik, áhitattal, megbűvölve áll ott perczekig, a Balaton képét soha el nem felejtí, szíve vágyik mindig vissza a partokhoz.

Aligán ez évtől vasúti megállóhely van. A főváros közönsége rövid idő alatt lerándulhat, megfürödhetik, étkezhetnek s visszautazhatik. Ha fölfedezik ezt a páratlanul szép kiránduló helyet, a 64 villatelek csakhamar beépül s akkor ez a fürdő felszárnyal a fejlődésnek ama fokára, melyen idősebb testvérei állanak.

Forrás:

Sági János: A Balaton írásban és képen,
Keszthely, 1902

Hullámtörés (részlet)

Új szokás kapott lábra a pusztán. Az ingyen dolgoznak volt csak becsülete. A régi a robotolást régen elfeledte s nem tudta újra megszokni. Szegődött bérért külön munka! Az uzsora egy neme. A régeből maradt az özvegy Feketéné; urára ráhullott az asztag ponyvája s belehalt. Az uradalomtól kapott féllakást és valamicske konvenciót. Kis lánya lakott vele. Mosni, varni járt, de ingyen munkára nem. Esős idők köszöntöttek be s otthon szorult. A kasznár uradalmi zsákfoltozást bizott rá. Olcsón vállalta, négy fillérréval darabonként, mikből a napszámosok hatot foltoztak meg naponként.

Mikor fizetésre került a sor, letagadta a felét s csak két fillért adott darabjáért. Az özvegy követelte és ezért kirakodtatta a pusztát közepére. Feketéné árvájával ráült a cókmojkjára s zokogtak. Az iskolás gyerekek kíváncsian álltak körül. Párás, gőzölgő délelőttökön az ázott földbe lesüllyedt a gyerekek lába s a talpuk nyomása ott maradt.

A tanító iskolából ment haza s kérdésére elbeszélte Feketéné a kasznár szívtelenségét. Szánalomra indítóan függesztette rá szemét Isaák:

– Jöjjenek! A feleségem majd ad ebédet. A csárdás elviteti majd a szomszéd faluba, hol a nyugalmazott jegyzőre takarít s azért kap lakást. Majd írok neki.

Egy csomóba rakták a szétszórt jószágot.

A tanító megindult. Rövid déli árnyék követte. Feleségét hírel lepte meg:

– Édesem, a kasznár a mosónét is kiüldözte a pusztából. – A Talmud kéjelgője jut eszembe. „Nyomjuk el a szegény igazát és ne kíméljük az özvegyet. Az legyen a törvényünk és igazunk, hogy erősebbek vagyunk.”

Egymásra néztek és sejtelem szállta meg lelküket. A vész megérzése kissé torkukat folytogatta, de Isaák leküzdötte: „Aminek jönni kell, jön. Az igazság részemen s e tudat kibékít.” Csak a módot, ahogy szembe kerülhetnek, nem tudta még.

Kinézett az ablakon. Sárga cselédlakások terpeszkedtek jobbra-balra. Meg istálló. A lakások előtt négyszögletű tyukolacskák. Tetejükbe ültetve harangvirág, bazsarózsa bontogatta leveleit. Esküvőjük évfordulója közeledett. Díszlett az akácvirág hava s májusi hangulat szele csapta meg Isaák lelkét.

Kertjét nézte Isaák, zöldült benne a jácint, meg a futóka. A rózsa fák tajtékszín hajtásai enyhén zöldeltek. Emlékezett a téli világra, mikor a lehajtott rózsatorzseket hóboa takarta s a drótkerítés hálóján hó szelelődött át. Megis rakódott a vékony drótháló köze. Eltűnődött... Alig vette észre, hogy ebédre hitta a feleséget.

Délután nem volt tanítás, hát a félhavi mulasztást mutatta ki.

A kasznár más új szokást is akart meghonosítani. A gyerekeket tavaszi munkára szerette volna felhasználni. Isaák a törvényre hivatkozott és a rövid szorgalmi időre. Aránytalanul nagy volt a mulasztók száma s mert a szép szó nem használt, hát szigorúság kellett.

Így került a kasznár szolgálója a mulasztók sorába, nyíltan tette, mert ha vele részrehajló, a többivel szemben is annak kell lennie.

Felküldte hozzá a megírt íveket; hogy a posta vigye.

Este ment a havi fizetésért. Az asszony ezzel fogadta:

– Maga gyűlöl minket avval a pesti...

Honka nevének hallatára elfutotta a vér Isaákot.

– Ki ne ejtse száján – vágott szavába.

Személyeskedően mondta a kasznárné:

– Ki maga? Parasztgyerek!

Isaák nyugodtsága visszazökkent. Elfogta a régi gunyoskodo kedve és fölényel válaszolt.

– Származásom? Hm. Nem batyuval jöttek be őseim. Nem sippal, se nem csalással szerezték kenyerüket, de a tenyerük törött föl bele s verejtékük csurgott hozzá. Büszke vagyok rá, én a gazdag földműves szegény fia. Önök gazdagok és rászorulnak a szegény özvegy pár fillérére...

A kasznár a beszéd végére érkezett. Mikor kiértette a tartalmát, felbőszítette a szemrehányás. Szemei vérben forogtak s kitört belőle a másfélgimnáziumi modor. Az asztalra vert öklével, hogy táncoltak az iratok, tintatartó, toll dült és tollszár potyogott. Káromkodott is dühöngésében:

– Magát én tönkreteszem. Kihordatom... Kiszóratom. Elmehet az uristenhez panaszra.

A tanító állt. Nyugodtan. Sajnálta a szót, de felelnie kellett, mert az igazságérzet sarkalta:

– Minden vétkem, hogy az uradalom érdekei helyett a törvénynek, a kötelességemnek éltem. Hogy nem árulója, hanem védője voltam a cselédjeinek. Ez a vétkem. Ez s még van egy égbekiáltó bűnöm, hogy megházasodtam. És úgy házasodtam.

A kasznár tehetetlenül tipródott dühében:

– Menjen ki!

– Még nem. Ön szolgának született. Ismert tettei annak ítélik. Szolgalelkű marad. Isaák Sándor szabadnak született. Ezzel a szabadsággal élt és élni fog, de nem a köztörvények kijátszására.

– Menjen ki! – ordította újra.

– Kimegyek, de előbb fizesse ki a havi járandóságomat!

– Nem fizetem. Megmutatom, hogy elmegy innen egy krajcár nélkül.

– Elmegyek. Igaza van. De a saját jószántamból s a határidőt én szabom meg. A kulcsot én teszem zsebre. Próbáljon csak hozzá is nyúlni lakásomhoz.

A pénzt majd lefizeti a bíróságnál.

- Semmiféle ijesztgetésektől meg nem ijedek.
- Ki is ijesztgette? Még találkozunk. Jó éjszakát!

*

Jó éjszakát! Mintha csak magának mondta volna Isaák. Még tegnap a nyomorba lököttet segítette föl és most maga szorul segítségre. Egy hónapja volt hátra a vizsgáig.

A hold magasan járt. Nagy fehérszegésű felhők úszták át az eget. Isaák hátra fordult. Az árnyéka megrövidülve követte. „Az Ádám nyomorúsága olyan, mint az árnyék. Mindig követi az embert. Egyszer megnyúltan. Másszor rövidülten. Most épen ellenkező: rövid az árnyék, de annál nagyobb a jövőm ínsége. Innen-onnan harmadmagammal koplalok. Addig a koplalás is hagyjám, míg maga van az ember. “

Elborult a lelke. Fénytelennek, sivárnak tetszett az élet. „Hárman éhezünk majd!” Rendkívül kísértetiesen hangzott lelkében.

Haza ért. Habozva tette kezét a kilincstre. Talán most ingadozott életében másodszor. Szeretett volna elrohanni, semhogy azok közé lépjen, kiknek a romlását okozta. Minek? A nyomorúság postása legyen? Szinte összetörött, leroskadt a kavargó gondolatok alatt. Öregnek, tehetetlennek érezte magát. Szeretett volna fölkiáltani: „Van-e koldusabb ember a földhátan? Jöjjön! Megvigasztalódom.”

- A kilincs megnyikkant s hang ütődött át az ajtón:
- Te vagy, Édes?

Isaák fölébredt. A hang beszólította. Gondfelhők borusították be az arcát. Összeráncolt szemöldöke megrándult a lámpavilágnál. Kedvetlenül tette le a botját. Megállt a szoba közepén:

- Az uradalom érdekei összeütköztek a törvényt.

A rövidség, a hang megzavarta az asszony nyugalmát. Lesöpörte ajkáról a fogadó mosolyt, mert a rossz sejtés őt is borúba vonta. Csak a szomorú csend uralkodott. A vihart is percnyi nyugalom előzi meg. A csendbe belekongatott a fali óra. Vészharangként. A megsemmisülés tizenkettedik óráját verte. Kálváriás volt a hallgatás. A kereszt szegeinek verésénél lehetett ilyen halálcsönd, mikor a kalapácsütések tompa zöreje ütődött a kereszthez, sziklához, emberhez.

Még mindig hallgatás.

Az asszony félt tudakozódásával a jövőbe nyúlni. Embere a titok hatásától félt.

Maradt a sejtelmes mondás: – „Az uradalom érdekei összeütköztek a törvénnyel.”

Isaák állt. Mozdulatlanul, halványan. Végre az asszony rászánta fejét s kérdezett.

Az ura szeme megtelt könnyel. Potyogtak és velük elhagyta egy-egy szó az ajkát és szíve megkönnyebült. Kezdett kiegyenesedni.

Végére járt az összeütközés elmondásának. Az asszonyka megfogta kezét és odavonta a Madonna-

kép elé és letérdelésre készítette:

- Ha az örömnapokban könyörögtünk hozzá, a fájdalom pillanatában nem hagy el.
- Titkos értelmű rózsa – felelt Isaák s rákönyökölt a bordóbársonyos imazsámolyra.
- Édesem – szólalt meg a könyörgés után az asszonyka. Az állatokat pénzzé tesszük. Neked úgylis fegyvergyakorlatra kell menned. Addig otthon leszek. Megélünk...

Isaák dehogy bírt volna ilyen rózsásan gondolkozni. Hálásan nézett a feleségére s elveszett, lemerült a tengerszemekben:

- Kis édesanyám!... Kedves kis édesanyám!...

1911.

☞ Váth János

Jó éjszakát!

Itt már a búcsúlakomámat tartom.
A hold a tóban hús ezüstre hág;
Sóhajt a nyár az aligai parton:
Az őszi szélben görnyednek a fák...

A föld akkor már mennyegzőjét ülte,
Erdő, mező virágba öltözött;
A rét cigánya nótám hegedülte
Mikor jöttem a jázminok között.

Zászló se lengett, kint a kapufélen,
Küszöbje korhadt, rajta régi sár;
De mégis a tavasz vonult be vélem
Amíg szívemben szólt egy halk gitár.

Ma már a nótám őszi szellő fújja,
A sárguló lomb gyászosan zenél.
Az induláshoz kész a kocsí rúdja –
Üzent ma nékem egy hulló levél...

Sóhajt a nyár az aligai parton:
A gallyakon szellők szaladnak át.
A számat hűvös, őszi csókra tartom,
Aztán hajrá! Vidám jó éjszakát!

☞ ifj. Szász Károly
(1905-1980)

Forrás:

Harangsz (versek)

**Orszáegos Bethlen GÆbor Sz vetsØg
Budapest 1939**

Wagner Géza

kéпкиállítása

Nagykanizsa roppant sovány képzőművészeti krónikájában a ritka ünnepek hangulatát jelenti Wagner Géza kiállítása. Először és mindenekfelett a művészetnek azért a szívet-lelket betöltő teljességéért, ami Wagner Géza festő-zsenijét emelte a magyar piktúra halhatatlanságai közé. Másodsorban azért, mert Kanizsa büszkén emlékezik most arra, amiről (sok-sok mindennel együtt) egészen elfeledkezett: - hogy hiszen ez a Wagner Géza, akinek művészete messze országokban a dicsőség babériját szerezte a magyar névnek, itt bontotta ki tehetősége csírát, 25 évvel ezelőtt, a kanizsai gimnázium rajztanári katedráján. Harmadsorban eseményé avatta ezt a tárlatot az Irodalmi és Művészeti Kör új program-adása, melyből – reméljük – most már nem fog végre hiányozni többé a „Művészeti” epiteton hajtóereje sem.

Wagner Géza elsősorban a Balaton művésze.

A nagy Magyar Tenger sok nagy piktorunkat ihlette egy-egy, legfeljebb egy széria balatoni kép megfestésére. Hogy közülük mégis Wagnert aposztrofáljuk a legnagyobb Balaton-festőnek, az abban leli magyarázatát, hogy senki mestereink közül úgy össze nem forrott a Balatonnal, senki úgy el nem lesett annak életéből mindent, senki nem jött rá úgy a szeszélyes és mosolyában is, haragjában is, pihenésében is ezerarcú víz mellett arra, hogy a szinte pillanatonként változó hangulatokat technikailag is hogyan lehet megörögzíteni, – mint Wagner Géza.

Wagnernek nem futó szerelem a Balaton, hanem egész művészetének tartalma, célja. És erre a frigyre a művészi hivatás adta az áldást. – Ezért tud ott élni a nyugtalan lelkű művész a balatonparti magányában évek óta. Ezért festette meg már idáig közel ezer változatban a Balaton vizét és égét. És ezért fog még évekig ott lakni világosi kis rezidenciáján, a magyar Balaton-festés Barbizonjában, mert – mint nagy szerényen mondja – mindez még csak a kezdet. Ha ő így érzi, talán így is van. Kritikus és közönség azonban úgy érzi, úgy látja, hogy eddig a „kezdetig” a magyar piktúrában még legnagyobbjaink sem jutottak el.

A kanizsai tárlat anyaga felerészben balatoni, felerészben olaszországi termés. A Balaton-képekben a pasztell, utóbbiakban az akvarell dominál. (Más módon, mint pasztellel és Wagner egészen individuális technikájával, a párperces balatoni vizeket és felhőjárásokat nem is lehetne megörökíteni).

A naturalista természet-ábrázolás rajongólelkű poétája Wagner, a Balaton-festő. Minden képe: a természet hamisítatlan, lenyűgöző szépsége és amellett (vagy tán éppen azért) csupa finom, felszabadult líra Forma-nyelve az impresszionizmusból táplálkozik, de annak darabosságát, folt-hatásait sajátos pasztell-technikájával, a papír alapszínének észre nem vehető domináltatásával vonja költői hangulat-egységekbe. Élmény-területe nem nagy, „csupán” a végtelen víz és a végtelen ég, már a

romantikus part-részletek nem is érdeklik. De azon a „kis” területen csudálatosan gazdag impresszió tömeg készlettel alkotásra, mindig a dolgok közvetlen szemléletéből és nagy-nagy áhítatból nyert inspirációkkal. A természet szíve dobogását leste el Wagner. Vizek, levegő-tömegek, párák, fények: – a természet érzéseit adják szemén, szíven, kezén keresztül.

Amellett, hogy Wagner „műtermében” nem igen nyílik sok alkalom a színek, formák analizálására, mert hiszen egy „természeti jelenséget” (vagy nem az-e minden Balatonja?) aligha lehet újra találni és experimentálni, – mégis minden képének stabilis egyensúlya van. A melancholiától a zord haragig, a déli nap sziporkázásától a rianás fenséges hidegégig akármit vesz munkába: színérték, lineáris és fényhatások, nagyszerű perspektíva és csudálatosan szép levegő-effektusok a legtökéletesebb egységben találkoznak, minden a maga helyén, a maga valeur-jében, nem ötletszerűen, nem a kópia szolgáltságával, hanem művészeti szükségszerűséggel.

A Balaton százféle teint-je a maga nagyszerűen reális valóságában elevenedik meg ezeken a képeken. A víz tektonikáját bámulatos biztonsággal ismeri, innét vízárzolásának dinamikai szépsége. Egyik-másik Balatonján odáig jut a plaszticitással, hogy a víz mélységi dimenziói is feltárulnak ecsetje alatt.

Olaszországi akvarelljein a színek elhithető és elhithető tobzódásán kívül ugyancsak a súlytalan levegő-tömegek kristálytisztasága, tiszta távlatai és a nyughatatlan vizek sokféle, leheletszerűen finom vibrálása, villódzása, tükröződése, a hullám-játék reális őszintesége lep meg. Valami felsziporkázó életörömmel nyúl Wagner ezekhez az olasz tájakhoz és ragyogó színekkel, meleg fényekkel és finom árnyékokkal űz el képeiből minden absztrakciót, hogy helyet adjon a legtisztább, a művészet szent derűjét sugárzó naturalizmusnak. Ahogyan a kék olasz ég elväsott közhelyeit belemosolyogtatja mesteri kézzel festett velencei, adriai vizekbe s ahogyan az visszaryogja onnét a kép speciálisan színes, eleven tónusait: egyszerűségében is csupa izmos művészi megnyilvánulás.

Wagner rézkarcai markáns, erőteljes munkák. Mély művészi elgondolás, lendülettel és biztonság jelentkezik azokban.

Olaj virág-képei, interieur-jei és zsáner-képei kisebb számban vannak. Ezek is a művész java természetéből valók.

Érdekessége a tárlatnak a művész 25 év előtt Kanizsán festett pár apró olaj-képe. Ott születtek ezek valahol a Tölgyes-erdőben, mint kedves reminiscenciái a Kanizsáról elindulásnak. Széles, erőteljes ecsetkezelésük már ekkor büszkén profétálja a marsallbotot.

✍ Barbarits Lajos

Forrás:

Zalai Közlöny, 1929. november 7.